

VIAȚA STRĂMUTAȚILOR BUCOVINENI. DOCUMENTE INEDITE DIN ANII 1940–1948

CAROL-ALEXANDRU MOHR
Institutul „Bucovina” al Academiei Române
E-mail: Carl@Mohr.ro

The Life of Displaced Bukovinians. Unpublished Documents from the Years 1940–1948

(Abstract)

In this article, we present, with brief explanations and comments, the Romanian translations of some letters and documents donated by the Roman Catholic priest Norbert Gaschler to the Bukovina Institute in Augsburg, Germany. Norbert Gaschler (1915–2006) was a Roman Catholic cleric and a zealous researcher of the history of Bukovinian Germans and the Catholic religious life in Bukovina. From his rich collection of documents, manuscripts, and notes, we have initially chosen to translate not texts written a priori with the intention of transmitting information about historical events to posterity, but rather “everyday” texts written with the purpose (or hope) of addressing immediate needs. At this stage of documentation, we cannot guarantee that the facts and situations are described with absolute objectivity in the letters we have translated. However, we can presume that they possess real documentary value, as there is no intention of “misleading” posterity.

Keywords: Norbert Gaschler, resettlement of Bukovinian Germans, Heim ins Reich, Bukovina.

(Rezumat)

În acest articol prezentăm, cu scurte explicații și comentarii, traducerile în limba română ale unor scrisori și documente donate de preotul romano-catolic Norbert Gaschler Institutului Bucovina din Augsburg/Germania. Norbert Gaschler (1915–2006) a fost cleric romano-catolic și un zelos cercetător al istoriei germanilor bucovineni și al vieții religioase catolice din Bucovina. Din bogata sa colecție de documente, manuscrise și însemnări am ales să traducem, pentru început, nu texte elaborate aprioric cu intenția de a transmite posterității informații despre evenimente istorice, ci texte „cotidiene” scrise cu scopul (sau în speranța) rezolvării unor nevoi imediate. În această fază a documentării, nu putem garanta că faptele și situațiile sunt descrise cu absolută obiectivitate în scrisorile pe care le-am tradus. Totuși, putem prezuma că ele posedă o reală valoare documentară, fiind exclusă orice intenție de „ducere în eroare” a posterității.

Cuvinte-cheie: Norbert Gaschler, strămutarea germanilor bucovineni, Heim ins Reich, Bucovina.

În noiembrie 2023, am găsit în arhiva Institutului „Bukowina” al Universității din Augsburg documente încă nepublicate, despre care credem că ar putea contribui la clarificarea unor importante aspecte ale strămutării germanilor bucovineni din anul 1940 și ale vieții acestora în primii ani după cel de-Al Doilea Război Mondial. Despre strămutarea germanilor din nordul și sudul Bucovinei, desfășurată sub lozincă propagandistică „Heim ins Reich”, s-a scris mult; corpusul de texte (istorice, literare, memorialistice, diaristice etc.) referitoare la această temă este imens, dar, din păcate, multe scrieri conțin adesea afirmații inexacte, incomplete sau chiar contradictorii, care au drept cauze principale nostalgia trecutului și caracterul selectiv al memoriei autorilor. Descrierea obiectivă a strămutării germanilor este importantă pentru înțelegerea evoluției specificului spațiului cultural subnațional Bucovina, în perioada postbelică. Am selectat, am tradus și propunem spre publicare câteva texte autentice. Aceste texte au fost scrise de martori ai evenimentelor la care ele se referă, fiind adresate contemporanilor și nu posterității.

Documentele la care ne vom referi fac parte din Fondul *Norbert Gaschler*, care a intrat în posesia Institutului Bukowina din Augsburg în anul 1999. Norbert Gaschler (6 august 1915, Frătăuții Vechi, Bucovina – 2 noiembrie 2006, Regensburg, Germania¹) a fost un cleric romano-catolic, hirotonit la Iași, în anul 1939. A activat ca vicar la Parohia Romano-Catolică din Rădăuți până în toamna anului 1940, când a fost strămutat din Bucovina împreună cu majoritatea enoriașilor săi. În timpul războiului și în anii care au urmat a dat dovadă de mult angajament în sprijinul compatrioților săi, care trăiau în mare suferință și nu știau ce le va aduce viitorul. O mare pasiune a sa a fost cercetarea istorică a locurilor natale și a vieții catolicilor germani din Bucovina. A publicat numeroase studii și articole valoroase, apreciate de unii istorici și, în special, de autori de narative istorice. În cele două numere ale „Analelor Bucovinei”, apărute în 2010, a fost inclus un studiu consistent al său despre strămutarea germanilor bucovineni la sfârșitul toamnei anului 1940 și consecințele acestei strămutări asupra credincioșilor și clerului catolic din Basarabia, Bucovina și Dobrogea².

La sfârșitul anului 1999, el a donat către Bukowina-Institut din Augsburg o colecție prețioasă de documente, scrisori, manuscrise, decupaje din ziare, însemnări etc. În prezent, colecția este păstrată în arhiva Bukowina-Institut din Augsburg și formează Fondul *Norbert Gaschler*. Există două cutii: cutia I, cu dosarele 1–6 și cutia II, cu dosarele 7–16.

În timpul scurt pe care l-am avut la dispoziție pentru documentare, nu am reușit să fac o analiză sistematică și completă a întregului Fond *Norbert Gaschler*. Am ales și am copiat unele înscrisuri inedite, care mi s-au părut relevante pentru descrierea situației germanilor bucovineni în perioada 1940–1948. Dintre acestea, redăm în prezentul documentar traduceri în limba română a șase înscrisuri, și anume: o scrisoare trimisă în 20 septembrie 1940 de Norbert Gaschler unui student

¹ Un necrolog elocvent dedicat lui Norbert Gaschler a fost scris de Luzian Geier. Vezi Luzian Geier, „Trauer um Pfarrer Norbert Gaschler. Nachruf auf den Bukowiner Seelsorger und verdienten Heimatforscher”, în „Analele Bucovinei”, anul XIV, nr. 1 (28), 2007, pp. 409–411.

² Norbert Gaschler, „Die Umsiedlung der Buchenlanddeutschen im Spätherbst 1940 und ihre Folgen für die Katholiken und ihre Priester aus Bessarabien, der Bukowina und der Dobrudscha” (I și II), în „Analele Bucovinei”, anul XVII, nr. 1, 2010, pp. 301–342; nr. 2, 2010, pp. 427–438.

teolog cernăuțean, aflat la studii la Roma; o recomandare semnată de episcopul romano-catolic de Iași, Mihai Robu, în data de 18 noiembrie 1940; un extras dintr-o circulară din ianuarie 1946 (adresată de preotul Gaschler rădăuțenilor care rezidau în Germania); o scrisoare trimisă de Norbert Gaschler unui confrate bucovinean, în 20 februarie 1946; o solicitare disperată (datată 1 martie 1946) adresată cardinalului Michael von Faulhaber și, în fine, o scrisoare trimisă de un câmpulungean (Jakob Posniak), în 10 martie 1948. Acest ultim înscris, adresat germanilor bucovineni răspândiți pretutindeni, conține informații despre viața din România și despre lipsa totală de perspectivă a nemților care s-au întors în vechea patrie.

Primele două înscrisuri sunt relevante pentru înțelegerea unor atitudini față de strămutarea din anul 1940, iar celelalte patru – pentru descrierea situației disperate în care se aflau germanii bucovineni, atât cei răspândiți prin lume, cât și cei reîntorși în România, în primii ani de după război.

1. Scrisoare către un cernăuțean, student la Pont. Collegio Urbano „*De Propaganda Fide*”

Observații preliminare ale traducătorului:

După ce se aflase că germanii din nordul Bucovinei (ocupat de sovietici) vor fi strămutați, Leopold Nestmann, un student german bucovinean al Colegiului Urban Pontifical „*De Propaganda Fide*” din Roma, fiind îngrijorat de soarta părinților și fraților săi rămași la Cernăuți, îi scrie preotului Gaschler, care activa ca vicar parohial la Rădăuți, în Bucovina neocupată, cerându-i sfatul. Gaschler nu avea încă cum să știe cu certitudine ce se va hotărî în privința germanilor din sudul Bucovinei³. În 20 septembrie 1940, el îi scrie studentului de la Roma o scrisoare din care rezultă că este hotărât să emigreze, în cazul în care toți germanii vor pleca din Bucovina. Totuși, se pare că Gaschler avea anumite rețineri de ordin moral în privința strămutării: îl roagă pe Nestmann „să nu-l înțeleagă greșit” și oferă o explicație a punctului său de vedere.

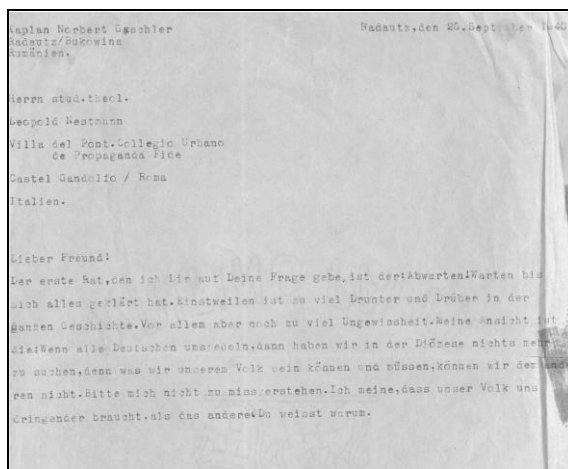
Astăzi, știm că Leopold Nestmann nu l-a ascultat pe Gaschler și nu s-a lăsat dus de valul strămutării, ci și-a urmat vocația autentică de preot, profesor și om de știință.

Leopold Nestmann s-a născut în 25 ianuarie 1919, la Cernăuți. Din decembrie 1939 a studiat la Colegiului Urban Pontifical „*De Propaganda Fide*”. A fost hirotonit la Roma, în 20 decembrie 1942. În iulie 1943, își termină studiile la Roma, iar în luna următoare se întoarce în România (nu pleacă în „Reich”!), unde începe o prodigioasă activitate didactică, pastorală și științifică. A fost arestat în repetate rânduri de Securitate și maltratată în închisorile comuniste. Este eliberat din închisoare în anul 1966. Abia atunci, din cauza prigoanei comuniste, hotărăște să emigreze în statul succesor al „Reichului”. A murit în data de 17 martie 1992, fiind înmormântat la Altötting/Bavaria. Aceste informații se regăsesc în interviul „1992 – 17 martie 2021: 29 de ani de la moartea părintelui Leopold Nestmann – o mare personalitate, preot, profesor, paroh și apărător al vieții. Pr. Alois Moraru în dialog

³ Trebuie avută în vedere următoarea cronologie: armata sovietică a ocupat nordul Bucovinei în 28 iunie 1940. În 5 septembrie 1940, s-a semnat Convenția germano-sovietică cu privire la strămutarea populației de etnie germană din Basarabia și din nordul Bucovinei. O convenție similară germano-română a fost semnată în 22 octombrie 1940.

cu PS Petru Gherghel”, publicat pe site-ul Diecezei Romano-Catolice de Iași⁴ și în articolul „Petru Dașchievici și Pr.Leopold Nestmann”, publicat de Paul Dașchievici în „«Memoria». Revista gândirii arestate”, nr. 62 (1/2008)⁵.

Din păcate, nu am găsit în Fondul arhivistic *Norbert Gaschler* niciun alt document și nicio altă referință cu privire la Leopold Nestmann. Este posibil ca cei doi clerici să nu mai fi corespondat; aveau firi diferite. Am inserat mai sus datele referitoare la Leopold Nestmann pentru a evidenția faptul că nu toți clericii catolici germani din Bucovina au optat pentru strămutare. Unii dintre ei aveau o autentică vocație a martiriului.

Facsimil

Sursa: Arhiva Bukowina-Institut din Augsburg, Fond *Norbert Gaschler*, cutia II, dosarul 12.

„Preot vicar Norbert Gaschler
Rădăuți/Bucovina
Romania

Rădăuți, 20 septembrie 1940

Domnului student teolog
Leopold Nestmann
Villa del Pont. Collegio Urbano
De Propaganda Fide
Castel Gandolfo / Roma
Italia

Dragă prietene!

Referitor la întrebarea ta, primul sfat pe care ți-l dau este: Așteaptă! Așteaptă până ce totul va fi clarificat. Între timp această poveste a generat multă agitație și, în special, multă incertitudine. Punctul meu de vedere este următorul: dacă toți germanii emigrează, noi nu mai avem ce face în dieceză, căci ceea ce putem și

⁴ <https://ercis.ro/actualitate/viata202103.asp?id=202103073> (4 martie 2024).

⁵ [https://www.revistamemoria.ro/petru-daschievici-si-pr-leopold-nestmann/\(4 martie 2024\).](https://www.revistamemoria.ro/petru-daschievici-si-pr-leopold-nestmann/(4%20martie%202024))

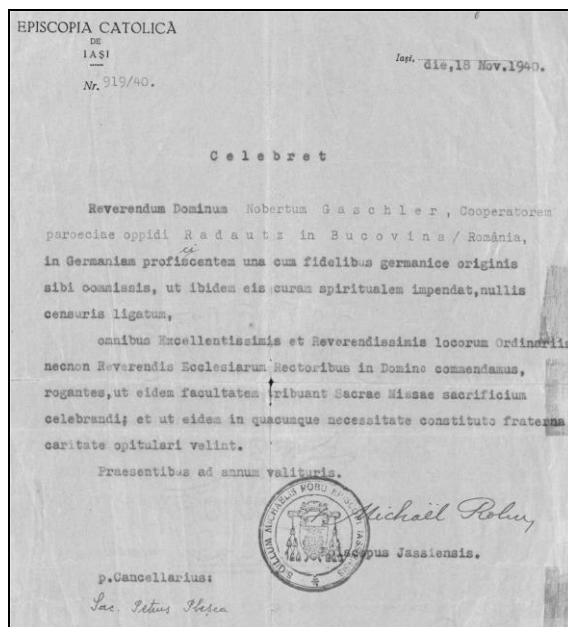
trebuie să fim pentru poporul nostru nu putem fi pentru alt popor. Te rog să nu mă înțelege greșit. Vreau să spun că poporul nostru are mai mare nevoie de noi decât celălalt popor. Știi ce vreau să spun”.

[Arhiva Bukowina-Institut din Augsburg, Fond *Norbert Gaschler*, cutia II, dosarul 12.]

2. *Nihil obstat!* – Recomandarea episcopului

Observații preliminare ale traducătorului:

Mihai Robu a fost primul episcop român care a condus Dieceza Romano-Catolică de Iași. În timpul păstoririi sale (1925–1944), parohiile catolice și clerul catolic din Bucovina au intrat sub jurisdicția sa. Vicarul Norbert Gaschler, deși nu avea „vocația martiriului”, era totuși un preot autentic și un „neamț corect”. Pentru el era foarte important să convingă și să se convingă că strămutarea și, implicit, plecarea sa din dieceza în care a fost încardinat erau legitime și licite din punct de vedere canonic. Din acest motiv, el face în scrierile sale, în mod repetat, referințe la avizele favorabile, informale sau formale (de tip „*nihil obstat*”), date pentru strămutare de către episcopul său Mihai Robu. Spre deosebire de arhiepiscopul romano-catolic de București, Theodor Cisar, în a cărei arhidieceză majoritatea preoților și călugărilor erau nemți dobrogeni (care urmau și ei să fie strămutați), episcopul Mihai Robu, care dispunea de mulți clerici negermani, nu s-a opus strămutării. Drept dovadă, prezentăm în continuare traducerea și facsimilul actului de recomandare (care are totodată și valabilitatea juridică a unui aviz favorabil de tip *nihil obstat*) emis de episcopul Robu pentru vicarul Norbert Gaschler.

Facsimil

Sursa: Arhiva Bukowina-Institut din Augsburg, Fond *Norbert Gaschler*, cutia II, dosarul 14

„Episcopia catolică de Iași
Nr. 919
Recomandare

Iași, 18 noiembrie 1940

Tuturor preasfințiților chiriarhi locali și tuturor rectorilor bisericești îl recomandăm în Domnul pe preacucernicul domn Norbert Gaschler, preot vicar la Parohia Rădăuți din Bukowina (România). El migrează în Germania, împreună cu credincioșii de naționalitate germană care i-au fost încredințați spre păstorire, pentru a le acorda în continuare asistență spirituală. Nu este vizat de nicio cenzură eclesială. Rugăm toate instituțiile eclesiale competente să-i permită celebrarea Sfintei Liturghii și să-l sprijine cu dragoste frățească în toate greutățile.

Prezenta recomandare este validă timp de 1 an.

Mihai Robu,
episcop de Iași

Cancelar:
Preot Petru Pleșca”

[Arhiva Bukowina-Institut din Augsburg, Fond *Norbert Gaschler*,
cutia II, dosarul 14]

3. „Dragii mei rădăuțeni!” – Un îndemn adresat în luna ianuarie 1946 rădăuțenilor pribegi prin Germania ocupată

Observații preliminare ale traducătorului:

În ianuarie 1946, la peste cinci ani de la strămutare, situația germanilor bucovineni era disperată. Norbert Gaschler scrie foștilor săi enoriași o scrisoare emoționantă, amintindu-le de ultimul Crăciun petrecut în vechea patrie (în anul 1939). El încearcă să-i consoleze pe nemții rădăuțeni răspândiți pe teritoriul Germaniei dar, în mod realist, îi îndeamnă să încerce, în ciuda tuturor vicisitudinilor, să-și edifice existența în locurile unde se află și să renunțe la visul întoarcerii în România, unde nu au șanse să fie bine primiți. Redăm în traducere doar pasajul din scrisoare în care este exprimat acest îndemn.

„Dragii mei rădăuțeni!

[...] Acei care pot să-și consolideze aici viața, să nu ezite și să nu aștepte vremuri mai bune. Așezări asemenea celor în care am trăit odată nu vor fi puse la dispoziție prea repede [...] Austria nu vrea să ne primească, deși ne-am născut ca cetățeni ai fostului Imperiu. [...] Trebuie să renunțăm și la visul întoarcerii. Astăzi, când toate țările îi gonesc din case și gospodării pe germanii care de secole erau stabiliți în diverse regiuni, desigur că nu vom fi rechemați în țara pe care am părăsit-o cu câțiva ani în urmă. Autoritățile competente au declarat în repetate rânduri că etnicii germani nu se pot întoarce în România. Mulți dintre voi probabil știu că doar românilor pursânge li se permite întoarcerea și, dintre aceștia, doar aceluia care nu sunt căsătoriți cu persoane germane. Autoritățile au fost informate că noi am plecat de bună voie din țară. Un demnitar român chiar le-a spus, scurt și

tăios, unor bucovineni care încercau să-l câștige de partea lor: «Știm noi ce poamă sunteți voi»⁶.

Și, în fond, ce să facem noi acolo?⁷ Ce a fost, n-o să mai fie. Chiar dacă ni s-ar permite să ne întoarcem, viitorul nostru nu este nici pe departe unul sigur. Ca prim avertisment, să avem în vedere raportul jurnalistului Leigh Whitem. El a scris într-un articol publicat în „Saturday Evening Post”, din care un fragment a apărut și în numărul din august 1945 al publicației Readers Digest, următoarele: «70 000 de oameni de origine germană au fost deportați în Asia Centrală, pentru a munci ca niște sclavi. Alți 36 000 de oameni care s-au refugiat din Basarabia înainte ca aceasta să fie ocupată de sovietici au fost deportați în alte părți ale Uniunii Sovietice. Comisia Aliată (de fapt sovietică) pentru aplicarea armistițiului a început deportările în 6 ianuarie. Membrii americani și britanici ai Comisiei au fost informați despre această acțiune abia în 4 ianuarie. Când au sosit protestele oficiale de la Washington și Londra, deportările erau deja înfăptuite. Prim-ministrul Petru Groza a declarat că în România rezidau 60 000 de etnici germani, dintre care 2/3 erau membri ai partidului nazist. Aproape toți naziștii, spune el, ar fi fugit din România înainte de retragerea trupelor germane. Prin urmare, au fost deportați pentru a presta munci de sclavi tocmai acei germani [din Romania] care au omis să se înscrie în partidul nazist».

Așadar, cel mai bine ar fi dacă fiecare ar încerca, după propriile puteri, să-și întemeieze aici existența. [...]

[Arhiva Bukowina-Institut din Augsburg, Fond *Norbert Gaschler*, cutia II, dosarul 12]

4. Scrisoare către un confrate, despre deznădejdea strămutaților bucovineni și lipsa de realism a soluțiilor propuse pentru ieșirea din impas

Observații preliminare ale traducătorului:

În februarie 1946, Gaschler îi scrie confratelui său, Kurt Schmegner, un preot originar din Câmpulung, care i-a fost coleg de seminar. El relatează activitățile pe care le-a întreprins pentru sprijinirea strămutaților din Bucovina și ideile cu care vin diverse grupuri de inițiativă. El consideră însă nerealiste aceste idei. În scrisoare este descrisă și starea de spirit a bucovinenilor din Germania la începutul anului 1946.

„Miesbrunn, 20. 2. 46

Dragă confrate Kurt Schmegner,

Îți mulțumesc cordial pentru scrisoare, M-am bucurat mult când am primit un semn de viață de la tine. Din păcate nu am putut răspunde mai repede pentru că o problemă mi-a ocupat tot timpul. La mijlocul lunii ianuarie am fost invitat la München, la o consfătuire cu privire la situația strămutaților noștri. Acolo s-a constituit și o comisie, care, cu sprijinul unei organizații caritabile bisericesti, patronată de cardinalul cardinalului Faulhaber, urmează să faciliteze emigrarea strămutaților noștri, în special emigrarea țăranilor, deoarece aceștia nu au nici un

⁶ Textul delimitat de ghilimele a fost copiat întocmai din manuscrisul german (nota trad.).

⁷ Adică în România (nota trad.).

fel de posibilități de subzistență în micșorata și suprapopulată Germanie. În acest scop, urmează ca, în primă fază, să fie înregistrați toți germanii bucovineni într-un registru special la Sucursala Sud-Est a Crucii Roșii Bavareze care are sediul în München, Wagnmüllerstr. 16. Într-o ședință ulterioară, care a avut loc la Regensburg, au fost aleși bărbați de încredere care să informeze strămutații din județele Bavariei despre mersul lucrurilor. Totul ar fi decurs bine și frumos, dacă nu aș fi fost aproape sufocat de un imens număr de scrisori care mi-au fost trimise. Oamenii noștri și-au pierdut încrederea pentru că au fost înșelați amar în trecut. Dacă odată erau puțin dispuși să asculte sfaturile bine intenționate ale păstorilor lor, acum cer oricărui preot informații, sfaturi și ajutor, căci se simt amenințați de pericole din toate părțile și au devenit foarte prudenți. Prin urmare, zi de zi nu pot face altceva decât să răspund la diverse întrebări. Sunt solicitat să ajut la mutarea rudelor strămutaților dintr-o zonă de ocupație în alta sau chiar la eliberarea deținuților de război. Dar puterea de care dispun este aceea a unui simplu preot itinerant. Singurele lucruri pe care le-am putut face au fost să consolez, să încurajez și să transmit adrese, căci am înființat, pentru rădăuțeni, și un birou pentru căutarea rudelor și cunoștințelor. În toate scrisorile citesc despre nevoi și disperare; nici nu știu cum ar putea fi ajutați acești oameni dacă comitetul nostru nu va reuși să facă ceva pentru ei.

Din câte mi-am dat seama, până acum există trei direcții de acțiune pentru sprijinirea bucovinenilor:

1. În Salzburg există un Comitet Bucovinean care militează pentru stabilirea tuturor bucovinenilor în Austria, având în vedere calitatea acestora de foști austrieci. (Această soluție pare a fi pe deplin nerealistă, căci Austria nu are locuri pentru noi și deja a început să expulzeze refugiați bucovineni).

2. În Stuttgart există o organizație caritabilă pentru strămutații evanghelici. Aceasta urmărește stabilirea tuturor strămutaților din sud și est pe teritoriul Reichului german (Se pune problema: unde? Căci există multe milioane de germani expulzați care vor să se stabilească în Reich.).

3. La München se vrea emigrarea peste ocean și colonizarea în așezări compacte germane. Este foarte îndoielnic faptul că statul va permite întemeierea unor asemenea așezări. Franța e dispusă să-i primească pe bănățeni, cu condiția de a nu fi colonizați în Alsacia și Lorena, ci în Normandia sau în alte regiuni din Franța. Un reprezentant al Comité des Français du Banat a și declarat la Regensburg că șvabii bănățeni ar fi fost francezi (!) și sunt acum bucuroși să poată redeveni francezi (!!!!), dar eu nu cred că aceasta este și convingerea bănățenilor, care dintotdeauna au fost buni șvabi.

Având în vedere această situație confuză, nu ne rămâne nimic altceva de făcut decât să așteptăm și să avem încredere în Dumnezeu.

Te rog scrie-mi ce părere ai tu și ce vorbesc strămutații din zona ta despre toate acestea.

Cu salutări,
al tău Norbert”.

5. Apel disperat către cardinalul Michael von Faulhaber

Observații preliminare ale traducătorului:

După cum reiese și din scrisoarea prezentată anterior, unii dintre bucovinenii din Germania sperau să reușească să emigreze peste ocean și să întemeieze acolo colonii germane compacte. Pentru aceasta, aveau nevoie de sprijinul unor personalități influente. Deși Norbert Gaschler nu prea credea în soluția emigrării colective peste ocean, el trimite cardinalului Michael von Faulhaber, arhiepiscop de München și Freising, o scrisoare în care îl roagă să-i sprijine pe compatrioții săi. Printre înscrisurile din fondul Norbert Gaschler nu am găsit niciun răspuns al cardinalului.

„Norbert Gaschler, vicar parohial
Miesbrunn, Post Pleystein/Opf

Miesbrunn, 1.3.1946

Eminentă, Înaltpreasfințite Domnule Cardinal!

În calitatea mea de vicar parohial din Rădăuți (Bucovina, România) am fost invitat în urmă cu două luni, împreună cu câțiva domni din vechea patrie, la o întrevedere privată la care s-a discutat ce s-ar putea face pentru compatrioții noștri care sunt sperați din cauza nevoilor cu care se confruntă. Din păcate, singura soluție de salvare pe care am putut-o identifica este emigrarea peste ocean și colonizarea în așezări compacte. Fiind conștienți că fără sprijinul unui mediator influent nu vom putea obține nimic, am fost plăcut surprinși când coordonatorul Oficiului Sud-Est al Crucii Roșii Bavareze ne-a comunicat intenția ca să fie înființată, sub patronajul Eminenței Voastre, o „Organizație caritativă bisericească pentru refugiați și apatrizi” care să reprezinte și interesele noastre. Din păcate ulterior nu am mai auzit nimic despre materializarea acestei intenții.

Din acest motiv mă adresez azi direct Eminenței Voastre cu rugămintea de a înlesni sărmanilor noștri oameni posibilitatea de a emigra, adresându-vă în acest scop Sfântului Părinte sau contactând cercuri diplomatice ale statelor în cauză, cu care să negociați doleanța noastră.

De asemenea, vă rugăm cu smerenie să binevoiți a primi în audiență o delegație formată din 3–4 bucovineni care astfel, pe lângă faptul că ar avea posibilitatea de a lua la cunoștință opinia Eminenței Voastre, v-ar putea comunica alte detalii și eventuale propuneri.

Pentru informarea Eminenței voastre, îmi permit să anexez scrisorii mele un memorandum cu privire la germanii bucovineni care au fost strămutați.

În speranța că vom găsi înțelegere binevoitoare pentru problemele noastre, rămân al Eminenței Voastre supus,

Norbert Gaschler”.

[Arhiva Bukowina-Institut din Augsburg, Fond *Norbert Gaschler*, cutia II, dosarul 12.]

6. O scrisoare de la Câmpulung din anul 1948 despre situația din România și statutul germanilor în nou proclamata Republică Populară Română.

Observații preliminare ale traducătorului:

Fondul *Norbert Gaschler* conține și copia unei scrisori expediate din Câmpulung, în 10 martie 1948, de un oarecare Jakob Posniak, pe care încă nu am reușit să-l identificăm. În această scrisoare este descrisă, poate nu întrutotul obiectiv, viața oamenilor din județul Câmpulung în preajma proclamării Republicii Populare Române. În acea perioadă, unii strămutați germani, readuși în România în 1945, voiau totuși, în ciuda suferințelor îndurate, să se întoarcă în Germania. Ei se simțeau „înghițiți de vechea patrie, precum Iona de balenă” și așteptau să fie „vomitați, vii sau morți”.

„Câmpulung, 10.03.1948
Jakob Posniak

În haosul acestei lumi nu poți trăi o bucurie mai mare decât aceea de a primi un semn de viață de la conaționali împărășiați pretutindeni. Însă situația noastră financiară nu ne permite să corespondăm regulat cu toți cunoscuții. Din micul venit trebuie să acoperim în primul rând nevoile pântecelor, în special cele ale pântecelor copiilor. Viața aici nu este foarte scumpă, însă banii sunt scumpi. Poți trăi foarte bine dacă dispui de mijloacele necesare. Dar de unde să faci rost de bani, dacă nu ai posibilitatea de a-i câștiga? Iar dacă găsești vreo posibilitate de a câștiga, plata, care se face în numerar sau cu alimente, este foarte mică. Roma (fiica) se ocupă cu tricotatul. Are produse pe care le-a terminat de peste trei luni, dar clientele care le-au comandat – cele mai multe fiind femei de la țară – nu au bani ca să ridice comenzile. A pierdut timp și nu a reușit să câștige banii necesari pentru trai. Este nevoie de bani și pentru a se putea cumpăra cota de alimente repartizată (mălai, ulei, zahăr și, săptămânal, un sfert de kg de pâine de persoană). Impozitele mari – între timp, s-a dispus și impozitarea vitelor – și stabilizarea monetară din 15.08.47 (când pentru un milion s-au dat 50 de lei noi) au generat o penurie de bani. Peste noapte au dispărut și milionarii. La cursul de 1/2 puteau schimba 5 milioane agricultorii, iar funcționarii, pensionarii, muncitorii și ceilalți – 3 milioane. Dacă aveau mai mult, au pierdut. Cei abili au investit din timp surplusul pe piața neagră și nu au fost afectați de stabilizare. După stabilizare, autoritățile au impus un mercurial, dar nimeni nu-l respectă. Țăranii, pentru a nu le fi confiscată marfa, nu mai merg la piața, ci din casă în casă pentru a putea obține prețurile pe care și le doresc. Mercurialul prevede 4–5 lei pentru un litru de lapte, dar astăzi se plătesc 20–25 de lei pentru un litru de lapte. Alte prețuri reale sunt: pâine – 14 lei/kg; mălai – 12–15 lei/kg; cartofi – 7–8 lei/kg; ouă – 8 lei/buc.; ulei – 120 lei/litru; zahăr – 75 lei/kg; bitter – 350 lei; brânză de oi – 160 lei/kg; brânza de vacă – 100 lei/kg. Prețurile la untură și carne nici nu le mai amintesc, întrucât noi nu ne permitem să cumpărăm asemenea produse. Produsele textile pot fi cumpărate numai dacă ai „puncte”. Dar nouă nu ni se repartizează „puncte”. Se găsesc de toate în frumoasa noastră țară, dar trebuie să ai mulți bani.

După cum vedeți, am fost înghițiți de vechea patrie, precum Iona de balenă. Acum, așteptăm să fim vomitați, vii sau morți. Anna și Koka nu mai sunt la București din ianuarie '47. A trebuit să le chemăm acasă, pentru că se zvonea că vom fi duși înapoi. În data de 16 martie 1947 a plecat primul tren cu foști strămutați și se spunea că vor urma alte transporturi, lucru care, însă, nu s-a întâmplat.

Anul trecut, în aprilie sau în mai, s-a întors un strămutat german la Rădăuți și a răspândit vestea că a văzut deseori în Passau cum plecau trenuri cu pasageri până în gările de la frontiera României și se întorceau goale. Totuși, spunea el că, dacă în gările din Arad sau Oradea Mare se aflau persoane doritoare să se întoarcă în fostul Reich, li se permitea să urce în tren. Țișterii din Pojorâta și Fundul Moldovei, dar și câteva familii din Câmpulung și din alte localități au plecat, în grupuri masive, la Oradea Mare. Au vândut tot ce aveau și si-au înjghebat o tabără într-o ruină, așteptând o ocazie de a pleca mai departe. O asemenea ocazie nu s-a ivit, chiar după trecerea unui timp îndelungat, în care și-au epuizat toate mijloacele de subzistență. Au trimis delegații la autoritățile locale și chiar la București. Delegații nu le-au adus altceva decât consolări. Mulți au reușit să treacă ilegal frontiera. Atunci autoritățile au întărit paza la frontieră. Mulți oameni au fost arestați. Probabil că autoritățile se simțeau depășite de situație. Într-o zi, oamenilor li s-a comunicat oficial să se prezinte la gara din Oradea Mare pentru a fi trimiși cu trenul în Germania. Episcopul catolic i-a invitat pentru a se spovedi și a fi binecuvântați înainte de plecare. Copiii li s-au dat rozarii. Toate acestea s-au întâmplat din dispoziția autorităților. Trenul a plecat; fețele pasagerilor străluceau de bucurie. Dar vai! După câteva stații, oamenii și-au dat seama că trenul nu se îndreaptă către graniță, ci către interiorul țării. Toți, dar în special femeile țipau și strigau: «Am fost mințiți. Vrem să ne ajungem la cei care pot să ne hrănească pentru a nu muri de foame. Avem aprobarea autorităților rusești». Au încercat să coboare din tren, dar au fost împiedicați de escorta militară. În sfârșit, a venit un funcționar care i-a liniștit pe oameni, spunându-le că forțele de ocupație «de dincolo» încă nu au emis permisiunea de intrare în țară.

În data de 5.0.47, după opt zile de călătorie în care oamenii au putut mânca doar ceea ce luaseră cu ei, trenul a ajuns în gara din Câmpulung. Oamenii, purtând haine murdare și rupte, slăbiseră și arătau ca niște schelete. Copiii cereau pâine. Toți păreau veniți din altă lume. Autoritățile comunale le-au dat o ciorbă caldă și i-au lăsat apoi să meargă la vechile lor cuiburi. Nu a lipsit mult ca și noi să devenim părtași ai sorții acestor oameni, dar Jola a trebuit să fie internată în spital, fiind bănuită că s-ar fi îmbolnăvit de tifos. După 14 zile, a fost externată cu diagnosticul „subnutriție”. Acesta a fost „norocul” nostru. Rămâne de aflat dacă episcopul cunoștea intenția de amăgire.

În vara care a trecut, am îndurat foame: n-am avut nici măcăligă, nici pâine, nici cartofi, doar tărâțe de orz care produceau continuu diaree. Suferind și suportând, ne-am încredințat soarta în mâinile lui Dumnezeu, asemenea mult încercatului Iov.

Aici au rămas un fiu și o fiică ai lui Lukassiewicz; bătrânii sunt undeva în Saxonia. Amândoi se ocupă cu comerțul. Vara trecută au închiriat de la un român un local pe care acesta nu-l putea administra eficient. Au transformat localul valah în unul nemțesc. Au decis să introducă bucătăria germană și au rugat-o pe soția mea să coordoneze bucătăria și pe Anna să țină contabilitatea, oferindu-le mâncare și anumite procente din încasările zilnice. Restaurantul, amenajat în casa Rosa Tanner pe care o cumpărase doctorul Daneleanu a început, în scurt timp,

să prospere. Proprietarul român era uimit de volumul vânzărilor și deseori spunea: „Dracului neamț, cum știe de aranjat, fără neamț nu merge nimica!”⁸. Roma este între timp chemată la toate nunțile românești pentru pregătirea copturilor.

După ce am petrecut doi ani în întuneric și nesiguranță – și încă nu știm cât ne vor mai ține învingătorii în această stare de nevoie – strămutații din județul Câmpulung l-au mandatat pe doctorul Daneleanu să intervină la autoritățile competente din București, pentru ca numeroșii strămutați care au fost aduși înapoi în România să poată părăsi din nou țara. Doctorul Daneleanu s-a întors de la București cu informația că Guvernul Republicii nici măcar nu știa că în țară mai sunt așa de mulți foști strămutați și că nu dispune de o prezentare a tuturor problemelor pe care Guvernul lui Mihai le-a lăsat nerezolvate. I s-a spus să întocmească o listă actuală și detaliată cu femeile a căror bărbați, copii sau părinți sunt în străinătate și o listă cu tineri și cu persoane care nu-și pot câștiga existența. Listele vor trebui vizate de poliție, prefectură și de Partidul Comunist. Trebuie dovedit faptul că persoanele respective au fost cu adevărat strămutate în 1940, că au renunțat la cetățenia română și că listele nu conțin alte categorii de persoane. Pentru compensarea costurilor, s-au plătit 100 de lei de persoană.

Îngropați-vă și Dumneavoastră dorul de casă! Ura față de germani este încă prezentă”.

[Arhiva Bukowina-Institut din Augsburg, Fond *Norbert Gaschler*, cutia I, dosarul 1]

BIBLIOGRAFIE

1. Arhiva Bukowina-Institut din Augsburg, Fond *Norbert Gaschler*, dosarele 1, 12, 14.
2. Dașchievici, Paul, „Petru Dașchievici și Pr. Leopold Nestmann”, în „Memoria». Revista gândirii arestate”, nr. 1 (62), 2008, <https://www.revistamemoria.ro/petru-daschievici-si-pr-leopold-nestmann/4-martie-2024>.
3. Gaschler, Norbert, „Die Umsiedlung der Buchenlanddeutschen im Spätherbst 1940 und ihre Folgen für die Katholiken und ihre Priester aus Bessarabien, der Bukowina und der Dobrudscha” (I), în „Analele Bucovinei”, anul XVII, nr. 1, 2010, pp. 301–342; (II), nr. 2, 2010, pp.
4. Geier, Luzian, „Trauer um Pfarrer Norbert Gaschler. Nachruf auf den Bukowiner Seelsorger und verdienten Heimatforscher”, în *Analele Bucovinei*, anul XIV, nr. 1, 2007, pp. 409–411.
5. Moraru, Alois, „1992 – 17 martie 2021: 29 de ani de la moartea părintelui Leopold Nestmann – o mare personalitate, preot, profesor, paroh și apărător al vieții. Pr. Alois Moraru în dialog cu PS Petru Gherghel”, <https://ercis.ro/actualitate/viata202103.asp?id=202103073>, (4 martie 2024).

⁸ Textul delimitat de ghilimele a fost copiat întocmai din manuscrisul german (nota trad.).